

Justitiedepartementet

103 33 Stockholm

Remissvar

Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter, SOU 2025:2

Grundlagskommittén har haft i uppdrag att pröva behovet av nya grundlagsreglerade rättigheter – rätt till domstolsprövning, aborträtt, skydd mot diskriminering samt rätt till ägande och näringsfrihet. Kommittén har också övervägt begränsningar i redan befintliga rättigheter i 2 kap. regeringsformen (RF) vad gäller medborgarskap och föreningsfrihet.

Saco har beretts tillfälle att lämna synpunkter på betänkandet Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter, och väljer att kommentera förslagen om rätt till domstolsprövning och begränsning av föreningsfriheten.

Rätten till domstolsprövning

Saco tillstyrker kommitténs förslag om att grundlagsfästa rätten till domstolsprövning. Ett uttryckligt krav på lagstiftaren att säkerställa domstolsprövning enligt lag ger en tydligare normgivning och stärker skyddet mot godtycke i rättstillämpningen.

Kommittén anför dock att införandet av denna rättighet inte är avsett att ändra nu gällande rättsläge. Saco vill därför påpeka att det alltjämt saknas möjlighet till domstolsprövning i vissa fall som knappast är i överensstämmelse med Europakonventionen. Ett exempel gäller säkerhetsprövningsbeslut, där överklagandemöjligheter behöver utredas vidare snarast, se Sacos remissvar angående SOU 2024:88.

Tillägg till 2 kap. 25 § RF

I likhet med Akademikerförbundet SSR ifrågasätter Saco att det ska vara möjligt att begränsa rätten till domstolsprövning för personer som inte är svenska medborgare. Grundlagskommittén har inte anfört några skäl för varför detta skulle vara behövligt. Inte minst med tanke på EU-rättens krav på att inte diskriminera andra EU-medborgare, framstår förslaget som märkligt. Såväl rätten till domstolsprövning som rätten till abort bör gälla alla i Sverige, oavsett medborgarskap.

Begränsning av föreningsfriheten

Saco avstyrker förslaget att ytterligare möjliggöra inskränkningar i föreningsfriheten för att komma åt sammanslutningar som ägnar sig åt allvarlig brottslighet i syfte att uppnå ekonomisk eller annan otillbörlig vinning.

Föreningsfriheten är en grundläggande rättighet i ett demokratiskt samhälle och har en central betydelse för det civila samhället. Den är även en förutsättning för facklig organisering och kollektiva rättigheter. Saco delar kommitténs bedömning att den organiserade brottsligheten är ett allvarligt och växande samhällsproblem som kräver kraftfulla åtgärder, men motsätter sig att detta ska ske på bekostnad av grundläggande fri- och rättigheter.

Redan den ändring som gjordes i 2 kap. 24 § RF 2022, vilken möjliggör begränsningar i föreningsfriheten för att bekämpa terrorism, var ett tydligt avsteg från det mycket starka skydd som dessa rättigheter haft sedan 1970-talet. Om ytterligare en sådan begränsning genomförs, skulle det innebära att två betydande sänkningar av skyddsnivån genomförs på kort tid.

Utredningens förslag har dessutom betydande oklarheter. Begrepp som "allvarlig brottslighet" och "otillbörlig vinning" är vaga och otillräckligt definierade. Detta skapar en rättsosäker situation och riskerar att möjliggöra godtyckliga tolkningar. Även till synes begränsade inskränkningar i föreningsfriheten kan få svåröverblickbara konsekvenser för legitima föreningar och verksamheter.

Saco har förståelse för att man vill pröva nya vägar för att stävja den organiserade brottsligheten som nu har ett starkt fäste i Sverige. Det är dock svårt att se att en inskränkning av föreningsfriheten kan leda till effektiva brottsbekämpande verktyg. Att kriminalisera deltagande i en sammanslutning som ägnar sig åt allvarlig brottslighet har tidigare ansetts svårt, och då av andra skäl än sådant som har att göra med grundlagsskyddet för föreningsfriheten. Framför allt har det ansetts obehövligt eftersom verksamheten i sig, och det deltagarna gör, redan är brottsligt. Som kommittén skriver har det anförts att evidensläget när det gäller effekterna av en kriminalisering är oklart, och att det i värsta fall kan riskera att få en negativ påverkan, t.ex. genom att göra det svårare att inhämta underrättelser om de kriminella grupperingarna. Kommittén anför att internationellt samarbete skulle kunna underlättas genom att deltagande kriminaliseras, men förklarar inte varför.

Saco konstaterar att facklig verksamhet är kriminaliserad i många delar av världen. Även om risken för detta är låg i Sverige, måste grundlagsskyddet vara robust nog att stå emot framtida hot. Det är inte helt osannolikt att Sverige kan befinna sig i en situation när möjligheten att inskränka föreningsfriheten utnyttjas på ett sätt som inte är avsikten nu. Saco anser därför att riskerna med kommitténs förslag att inskränka föreningsfriheten överväger de eventuella fördelar det kan leda till.

Med vänlig hälsning
Sveriges Akademikers Centralorganisation

Lena Granqvist
Samhällspolitisk chef

Helena Larsson
Chefsjurist